

نقش و جایگاه سازمان همکاری شانگهای در تأمین ثبات آسیای مرکزی، (مسکو: آکادمی دیپلماتیک وزارت امور خارجه روسیه)، ۲۰۰۵، ۲۵۶ صغه.

مجموعه حاضر بررسی کوتاهی از پیشینه تاریخی شکل‌گیری سازمان همکاری شانگهای، نوع مأموریت و چشم‌انداز فعالیت آن است. معرفی ساختار سازمان شانگهای و راههای بررسی ارتقای نقش آن به عنوان ابزار مهم ثبات و توسعه در آسیای مرکزی نیز از دیگر مباحث کتاب می‌باشد. پتانسیل ژئواستراتژیک روسیه در آسیای مرکزی با مکانیزم شانگهای مورد بررسی قرار گرفته است. بررسی مشکلات رشد و توسعه، جهت‌گیری‌های اساسی همکاری تجاری - اقتصادی دولت‌های عضو و مراحل جدید آن نیز در این کتاب گنجانده شده‌اند. در پایان نتایج و توصیه‌های عملی مورد بحث قرار گرفته است. ضمیمه نیز شامل اسناد رسمی و منابع تاریخی پیدایش و فعالیت این سازمان می‌باشد.

فهرست مطالب کتاب شامل: تاریخچه پیدایش سازمان همکاری شانگهای؛ مأموریت و چشم‌انداز فعالیت سازمان؛ ساختار سازمان؛ راههای ارتقای نقش شانگهای به عنوان ابزار ثبات و توسعه در اوراسیا؛ برقراری روابط دوجانبه کشورهای عضو شانگهای؛ واریانتهای ژئواقتصادی و ژئوپولیتیکی توسعه فعالیت سازمان؛ پتانسیل ژئواستراتژیک روسیه در آسیای مرکزی و قفقاز با نگاه به مکانیزم سازمان شانگهای؛

موانع و مشکلات توسعه سازمان؛ جهت‌گیری‌های اساسی همکاری تجاری - اقتصادی اعضای سازمان؛ مراحل جدید سازمان همکاری شانگهای؛ نتایج و توصیه‌های عملی می‌باشد.

چکیده‌ای از محتویات کتاب چنین است:

تاریخ توسعه روابط بین‌الملل سازمان همکاری شانگهای شامل دو واقعه مهم است: در سال ۲۰۰۳ منشور سازمان به موقع اجرا گذاشته شد و در آغاز سال ۲۰۰۴، اجرای مکانیزم فعالیتهای کلیدی شانگهای به پایان رسید. بدین ترتیب سازمان شانگهای، تشکیلات سازمانی خود را به عنوان یک سازمان مستقل بین‌المللی آغاز نمود.

صحبت بر سر پیدایش نوع جدیدی از یک سازمان بین‌المللی است که موجب شکل‌گیری نظم عادلانه و عاقلانه بین‌المللی برای ایجاد ساختار جدید اوراسیایی و بطور کلی ژئوپلیتیک، ژئواقتصادی و ژئوفرهنگی جهانی، توسعه کمی و کیفی همه تجربیات گذشته و آینده و دیپلماسی کنونی جهان می‌باشد. پیدایش سازمان شانگهای موجب تثبیت دائمی و نسبی اوضاع شد و سپس توسعه تدریجی روابط دوجانبه میان روسیه و جمهوری خلق چین به عنوان مبداء کلیدی شکل‌گیری بنای ژئواقتصادی، ژئوپلیتیک، ژئوفرهنگی و ... بر پایه عدالت و عقل را بدنبال داشت.

سازمان همکاری شانگهای در ژوئن سال ۲۰۰۱ با پنج کشور قبل از ورود ازبکستان به این سازمان، پایه‌گذاری شد. البته از آوریل سال ۱۹۹۶ سران پنج کشور در دیداری از شانگهای بنای این سازمان را تحت عنوان «پنجگانه» نهادند. مساحت کلی شش کشور عضو سازمان متشکل از ۳۰۱۸۸ هزار کیلومتر مربع یعنی ۳/۵ از کل مرز اوراسیا، جمعیت آن ۱۴۶۵ میلیون نفر، یا ۲۵٪ از جمعیت کل زمین می‌باشد.

جهت‌گیری‌های اساسی سازمان و توافقنامه‌های امضاشده طی دیدار سران در این مدت

عبارتند از:

- توافقنامه تحکیم اعتماد در زمینه‌های نظامی و مرزهای منطقه‌ای، شانگهای، آوریل

- توافقنامه کاهش نیروهای نظامی طرفین در مناطق مرزی، مسکو، آوریل سال ۱۹۹۷؛
- مجموع بیانیه‌های مشترک، امضاشده توسط وزارت خارجه در ژوئن سال ۱۹۹۸ در
آلماتی که در آن از پیشنهاد قزاقستان مبنی بر تشکیل شورای مشورتی در خصوص اقدامات
دوجانبه اعتمادسازی در آسیا، حمایت شده است.

- بیانیه سران پنج کشور عضو، در خصوص جهت‌گیری‌های اساسی استراتژیک شرکا در
۲۵ اوت سال ۱۹۹۵.

- بیانیه دوشنبه که در آن نام جدید «مجمع شانگهای - پنج کشور» تصویب شد (دوشنبه
جولای سال ۲۰۰۰)

- بیانیه مشترک سران کشورهای قزاقستان، چین، قرقیزستان، روسیه، تاجیکستان و
ازبکستان (۱۴ ژوئن ۲۰۰۱، شانگهای).

یکی از وظایف اصلی «پنج کشور» و سپس «شش کشور» مبارزه با تروریسم بین‌المللی،
افراط‌گرایی، هرج و مرج، قاچاق مواد مخدر، قاچاق اسلحه، مهاجرت غیرقانونی و سایر امور
می‌باشد. از دسامبر سال ۱۹۹۹ کار در این راستا تحت عنوان «گروه بیشکک» در پایتخت
قرقیزستان آغاز شد. در ۵ جولای سال ۲۰۰۰ مجمع شانگهای (پنج کشور) نشست داشت که در
آن رئیس جمهور ازبکستان کریم‌اف به عنوان مهمان حضور داشت. در این اجلاس پنج کشور
عضو اعلام کردند که قصد دارند «مجمع شانگهای پنج کشور» را به ساختار منطقه‌ای همکاری
چندجانبه تبدیل نمایند. همچنین اعلام شد لازم است اجلاس و دیدار سران کشورها هر ساله به
اجلاس وزرای خارجه اضافه گردد. در ۱۵ ژوئن سال ۲۰۰۱ در دیدار سران شش کشور روسیه،
چین، قزاقستان، قرقیزستان، تاجیکستان و ازبکستان، بیانیه تشکیل سازمان همکاری
شانگهای را امضا کردند.

هدف اصلی سازمان، تحکیم روابط همه‌جانبه کشورهای عضو در زمینه‌های دفاعی،

سیاست خارجی، امنیتی، محیط زیست، از جمله استفاده از منابع آبی، اعلام شد. در سال ۲۰۰۱ اولین قدمهای همگرایی اقتصادی در چارچوب شانگهای برداشته شد. طی دوره گذشته، پس از دیدار سران در تاشکند در ۱۷ ژوئن سال ۲۰۰۴، به عقیده اعضای سازمان همه برنامه‌های طراحی شده اجراگر دیده و باید همکاری‌ها را بسط و گسترش داد و حتی می‌توان با سایر کشورها و سازمانهای بین‌المللی دیگر نیز همکاری نمود.

با هدف ارتقای کاری و مؤثر سازمان، همه سران کشورهای عضو پذیرفته‌اند دبیر دبیرخانه شورا تعیین و در نشست سران در سال ۲۰۰۶ وظایف و نقش وی در دبیرخانه سازمان شانگهای مشخص گردد. سران کشورها در جریان دومین دیدار اعضای سازمان که در دوم ژوئن ۲۰۰۵ در آستانه تشکیل شد اهمیت بکارگیری اقدامات لازم در زمینه اجرای قراردادهای حاصله را متذکر شدند. رهبران سازمان شانگهای معتقدند که تحکیم وحدت در چارچوب سازمان شانگهای با هدف تأمین امنیت و توسعه سازمان منافع دیگر کشورها را تهدید نمی‌کند و به معنی ایجاد بلوک نمی‌باشد؛ بلکه بطور کامل در جهت اصول واضح سازمان شانگهای و توسعه روابط دوجانبه بین‌المللی و مبارزه با تهدیدات جدید گام برمی‌دارد.

پروین معظمی‌گودرزی - مرکز مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی